Eduskunta
Tarkastusvaliokunta

24.10.2022

LAUSUNTO: **VNS 8/2022 vp Valtioneuvoston huoltovarmuusselonteko**

Viite: *Eduskunnan tarkastusvaliokunnan lausuntopyyntö 18.10.2022*

Huoltovarmuuskeskus (HVK) on tutustunut Valtioneuvoston huoltovarmuusselontekoon.

Huoltovarmuuden turvaamisesta annetun lain (1390/1992) 1 §:n mukaan huoltovarmuudella tarkoitetaan väestön toimeentulon, maan talouselämän ja maanpuolustuksen kannalta välttämättömien taloudellisten toimintojen ja niihin liittyvien teknisten järjestelmien turvaamista poikkeusoloissa ja niihin verrattavissa vakavissa häiriötilanteissa. Logistiikan varautumisen tavoite on turvata yhteiskunnan elintärkeät liikenne- ja kuljetuspalvelut em. tilanteissa. Digitaalisen turvallisuuden varautumisen tavoite on turvata yhteiskunnan digitaalisten yhteyksien ja palvelujen toimivuus vastaavissa tilanteissa.

Yhteistyö huoltovarmuustyössä

Selonteossa kuvataan kattavasti julkisen ja yksityisen sektorin välistä huoltovarmuusyhteistyötä. Huoltovarmuusorganisaation sektoreiden ja poolien rooli huoltovarmuuden ja jatkuvuudenhallinnan ylläpitämisessä ja kehittämisessä toimialansa yritysten verkostossa nousee hyvin esiin, samoin kuin sektoreiden rooli elinkeinoelämän ja viranomaisten välisen yhteistyön edistämisessä ja varautumiseen liittyvien lakisääteisten velvoitteiden yhteensovittamisessa omaehtoiseen ja sopimusperusteiseen varautumiseen. Lisäksi on todettu yritysten rooli kriittisen infrastruktuurin omistajana ja operoijana, sekä alan yritysten lakisääteisten varautumisvelvoitteiden, varautumista tukevien kansainvälisten säädösten ja laatu- ja turvallisuusjärjestelmien olemassaolo.

HVK toteaa, että Covid19-pandemian ja Venäjän Ukrainaan kohdistaman hyökkäyssodan aikana poolien ja sektoreiden rooli huoltovarmuuden tilannekuvaa koskevan tiedon tuottamisessa on ollut avainasemassa. Myös selonteossa käsitelty Suomen huoltovarmuuden toimintaympäristön muutosten ennakointi skenaariotyöllä edellyttää huoltovarmuusorganisaation sektoreiden ja poolien tiivistä mukanaoloa.

HVK on osallistunut aktiivisesti työ- ja elinkeinoministeriön asettaman huoltovarmuuden yhteistyöryhmän työhön. HVK on avannut toimintaansa laajasti ryhmän kokouksissa ja raportoinut ryhmälle niitä HVK:n toimenpiteitä, joilla se on vastannut Valtioneuvoston päätökseen huoltovarmuuden tavoitteista. Ryhmä on osoittautunut yhdeksi tärkeäksi tavaksi viestiä ja koordinoida huoltovarmuustyöstä vastuullisten sektoriministeriöiden kanssa. HVK:lla on myös laajat siteet

sektoriministeriöiden asiantuntijoihin, ja kuten Huoltovarmuusselonteostakin käy ilmi, julkiset toimijat ovat hyvin edustettuina HVK:n johtamassa Huoltovarmuusorganisaatioissa ja sen pooleissa.

Huoltovarmuusrahasto

Turvallisuusympäristön muutos, varautumisen vahvistamistarve, huoltovarmuusmaksun aleneva trendi, mutta myös nykyisen hv-toiminnan (mm. ohjelmatoiminta) aiheuttamat kustannuspaineet edellyttävät jo keskipitkällä aikavälillä huoltovarmuusrahaston vahvistamista ja tulokertymän uudistamista. Varautumisen ja huoltovarmuuden rahoituspohjasta on tarkoituksenmukaista muodostaa mm. nyt eduskunnalle annetun huoltovarmuusselonteon pohjalta kansallinen kokonaisnäkemys, jonka pohjalta varautumista voidaan uudessa turvallisuusympäristössä kehittää pitkäjänteisesti (2030-luvulle).

Huoltovarmuusrahaston kantokyvyn turvaaminen edellyttää määrätietoisia ja nopeita toimenpiteitä. Huoltovarmuusmaksun kertymän trendinomainen aleneminen tarkoittaa huoltovarmuusmaksunkertymän tason jatkuvaa laskua, mikä poistaa huoltovarmuusrahaston edellytyksiä edes toiminnan nykyisen tason säilyttämiselle. Samaan aikaan huoltovarmuusrahaston toiminnalle on asetettu merkittäviä tästä selonteostakin ilmeneviä uusia tehtäviä, kuten huoltovarmuuden ohjelmatoiminta[1]. Lisäksi Venäjän hyökkäyssodan myötä käytännön odotukset huoltovarmuustoimintaa kohtaan ovat erityisen korkealla. Kansallisen varautumisen tasoa onkin syytä jatkossa vahvistaa ja sovittaa se uuteen muuttuneeseen turvallisuustilanteeseen.

Huoltovarmuuteen kohdistuvan sääntelyn, huoltovarmuuden kehittämiseksi käynnistettyjen toimenpiteiden ja huoltovarmuuteen kohdistuvien odotusten perusteella on välttämätöntä, että huoltovarmuusrahaston kantokyky turvataan huoltovarmuusrahaston, esim. sen pääomaa vahvistamalla. Lisäksi tulee toteuttaa nopeat ja pysyvät toimenpiteet huoltovarmuusmaksun vuosittaisen kertymän kasvattamiseksi ja maksun trendinomaisen alenemisen mekanismin purkamiseksi.

CER-direktiivi

Huoltovarmuusselonteossa käsitellään EU:n uutta CER direktiiviä ja HVK:n näkökulmasta tämä on myös erittäin tärkeä aihe. Direktiivissä EU ottaa odotetun roolin Unionin kriittisten toimintojen määrittelemiseksi ja turvaamiseksi.

Huoltovarmuustoiminta täydentää Suomessa lainsäädännöllä asetettuja varautumisvelvoitteita, jotka ovat pääsääntöisesti sektorikohtaisia. CER-direktiivi muuttaa erityisesti sektorikohtaista velvoittavaa varautumista valvovien viranomaisten rooleja ja tehtäviä, mutta merkittävästi myös sellaisten yritysten, joiden tuottamat palvelut ovat yhteiskunnan toimintavarmuuden kannalta kriittisiä direktiivin sovellusalalla.

[1] HVK:n ohjelmat ovat Alue 2030, Digitaalinen turvallisuus 2030, Energia 2030 ja Logistiikka 2030.

Direktiivillä varmistetaan, että sisämarkkinoilla toimivilta kriittisiltä toimijoilta edellytetään jatkossa yhdenmukaista varautumisen tasoa riippumatta siitä, missä jäsenvaltiossa ne toimivat. CER-direktiivi muuttaa sekä viranomaisten että yksityisten toimijoiden rooleja ja tehtäviä. Direktiivin toimintamalli muodostaa kansallisen kehyksen lakisääteiselle varautumiselle, joka on merkittäviltä osin sektorikohtaista ja täten myös riittämätöntä vastaamaan laaja-alaiseen uhkamaisemaan, jossa häiriöt leviävät sekä maarajojen, että sektorirajojen yli.

CER-direktiivin mukaan jäsenvaltioiden on laadittava häiriönsietokyvyn vahvistamista koskeva kansallinen strategia. Strategian pohjan muodostavat kansallinen CER-riskiarvio ja kriittisten toimijoiden tunnistamisen kriteeristö. Niiden perusteella tulee määrittää ohjausmalli strategisten tavoitteiden saavuttamiseksi, kriittisten toimijoiden häiriönsietokykyä tukeva ja valvova toimivaltainen viranomainen tai viranomaiset, sekä kansallinen CER-yhteyspiste.

CER-direktiivi edellyttää paitsi direktiivin kansallista toimeenpanoa, huomioiden olemassa olevan sektorilainsäädäntöjen muutostarpeet, myös huoltovarmuuslainsäädännön päivittämistä. Direktiiviä täytäntöön pantaessa tulee arvioida CER-strategian suhde Valtioneuvoston päätökseen huoltovarmuuden tavoitteista ja Yhteiskunnan turvallisuusstrategiaan, sekä EU:n pelastuspalvelumekanismiin perustuvan kansallisen riskiarvion suhde kansalliseen CER-riskiarvioon. Myös yhtymäkohdat Naton tulevaan Resilienssikomiteaan tulisi tarkasti selvittää. Näiden lisäksi on myös täsmennettävä, mitkä Huoltovarmuuskeskuksen ja Huoltovarmuusorganisaation roolit tulevat olemaan direktiivin velvoitteiden täytäntöönpanossa.

Direktiivin toimeenpanolle on varmistettava riittävät resurssit. Lisäksi direktiiviä on hyödynnettävä suomalaisen huoltovarmuusmallin kehittämisessä turvaten julkisen ja yksityisen sektorin toimiva yhteistyö sekä nykyiset huoltovarmuustoiminnan rakenteet.

Huoltovarmuuskeskus on asemaltaan valtion keskushallintoon kuuluva valtion laitos, jota voidaan pitää myös valtion viranomaisena. Yhtenä tärkeänä tehtävänään Huoltovarmuuskeskus ohjaa ja rahoittaa Huoltovarmuusorganisaatiota ja siten huolehtii kriisinsietokyvyn ja resilienssin kehittämisestä ja parantamisesta Suomessa toimivissa kriittisissä yrityksissä ja muissa huoltovarmuuden kannalta keskeisissä toimijoissa. Nämä kuvatut seikat tekevät siitä luontevan tahon toimimaan ainakin CER direktiivissä kuvattuna kansallisena yhteyspisteenä ja tarvittaessa toimeenpanevana viranomaisena. HVK katsookin, että tämä seikka tulisi tuoda huoltovarmuusselonteossa voimakkaammin esiin.

Huoltovarmuuskeskus

Janne Känkänen Nuutti Nikula

Toimitusjohtaja	Päällikkö, johdon strateginen tuki